

HALÁSZ TAMÁS

Jégmeleg

■ NICO AND THE NAVIGATORS: EGGS ON EARTH ■

„**E**gy képekből és helyzetekből összerakott kollázst mutatunk be, amely arra készítet minden egyes nézőt, hogy kövesse a benne megszülető asszociációkat, és a saját, személyes történetét lássa meg benne...” – olvasható a Nico and the Navigators látványszínház (Bildtheater) Eggs on Earth című előadásának színlapján. Megérint ez a nem éppen egyedül – ám ebben az esetben igazán megalapozott – mondat, mert archívumom mélyén egy rövid filmtekercset őrzök. A felvétel valamiért nagyon élesre sikerült.

Süvölvényként jártam az 1997-es Frankfurti Nemzetközi Könyvvásáron, és egy pénteki késő délutánon az elővárosi vasúttal mentem haza a szállásomra. A végállomáson szálltam le viszonylag későn ocsúdva. A széles peronon a pezsgő pénzváros központjából a P+R parkolóig elvonatozó üzletemberhad hátában találtam magam. Százak – zömmel férfiak – haladtak előttem, egyforma, abban az időben nagyon divatos, feketékék öltönyben, egyik karjukra vetve ballonkabátjuk, a másikkal – a felénk akkor még nem elterjedt – gurulós, kicsi, aktatáskánál alig nagyobb bőröndjüket húzzák. Néztem a jelenést, e tömbben mozgó, néma biznissz-hollórajt. A csendben csak a kofferkereknek százainak surrogása volt hallható. És igyekeztem tudatosítani magamban, hogy önálló egyéniségeket látok, akiket asszony, gyerek, kutya vár haza. Saját nevük van, egyénre szabott, fura szokásaik, kedvenc színük, kocsmájuk, foteljük, tragédiáik és örömeik. De nem ment.

A német színház trafóbeli előadása – az egyik legizgalmasabb produkció, amit valaha láttam – elsősorban ezen embertársaink derékszögű világába nyit be kaján vigyorral.

E vizit bizarrsága pedig nagyrészt abból a tényből fakad, hogy Nico harmincas éveik elején járó színészei szurreális irodavilágba szerkesztett színterük hőseitől fényévnnyi távolságban élnek. A társulat tagjai nagyrészt aktív képző- vagy iparművészek, sokoldalú színházi emberek, akik hét éve léptek be a német színház világhíres hűvösébe, hogy ott valami egészen újszerűt kezdjenek produkálni.

Forgách András remek színlapi szövegében „rockbandára emlékeztetőnek” nevezi a társulat titulását. Nico and the Navigators – Nico és a Navigátorok: erről a névről valóban olyasmir jut az ember eszébe, mint, mondjuk, a Cool and the Gang vagy a David Bowie-féle *Ziggy Stardust and the Spiders from the Mars*. Nico a társulat alapító-rendezője: Nicola Hümpel. A Navigátorok pedig színészei-barátai,

Sinta Tamsjadi és Lyon Roque

alkotótársai. És a rendhagyó név kötelez: Nicóéknak nagyon másféle színházat kell csinálniuk. És ez így is történik.

Valami mágikusan e világi, kézzelfogható, játékosan babonázó erő árad ebből a formációból, melyben – és ez az előadás megtekintése után egyszerűen megdöbbenő, addig csak különös – több művész egy-egy Thálián kívül eső hivatás mestere is egyben. Például a társulatot vezető rendezőnk egyszeresmind képzőművész: videóinstallációk, szobrok mestere is. Az 1998-ban a híres művészeti központ, a Bauhaus Dessau kebelében létrejött formációban táncos, színész, képzőművész, iparművész-formatervező és zenész egyaránt közreműködik. Egységes, Hümpel és díszlet-látványtervező társa, a kiváló tehetségű Oliver Proske (eredeti szakmáját tekintve ipari formatervező) meghatározta világukat egészségesen zárt kört alkotó, pontosabban szorosán együttműködő alkotók érlelték meg. A Navigátorok úgy bontanak formát, hogy egy pillanatig sem érződik művészetükön a formabontás kétségbeesett szándéka: spontán módon újszerűek, frissességük a forrásvíz, csillogásuk a napfényé. Mikor közös alkotómunkát emlegetnek, együttes improvizációt, kollektíven összegyűjtött előadás-matériát, az ember feltétlenül hisz nekik. A német társulat színészeiből sugárzik a személyiség és a személyesség. Valami olyasféle emberi báj, amelyhez nagyon ritkán van szerencsénk a színpadon. Nehéz rájönni összetevőire, az ember kóstolgatja őket, mint egy italt, melynek titkos receptjét csak néhány beavatott ismeri – néha felismerni vél egy-egy összetevőt, de aztán feladja, mert az íz olyan harmonikus, olyan sajátos, hogy lehetetlen összetevőire bontani. Sárm, érzékenység, nyitottság, bizonyos kívülállás és tartózkodás, bűvös indulatok és megszállottság keveréke ez a navigátorokféle ragyogás, mely már az *Eggs on Earth* első pillanataiban leveszi a nézőt a lábáról.

Nicola Hümpel négy évvel ezelőtt a berlini Sophiensälében bemutatott előadását másfél évig nem játszotta a társulat, mielőtt a Trafóba elhozta volna. Finom és remekül szerkesztett rendszere azonban olyan olajozottan működik, hogy e hosszúságú szünetet el sem hisszük nekik.

A játék terében büfepavilonra emlékeztető építmény áll, körötte a teret a csupasz, fekete falakig megnyitották. A színpadot végig finom, elegáns, erőteljes színek, brillant, narancs, halványkék, zöldek és sárgák uralják. A mignonszínű pavilon bűvöskocka-szerűen mobilis elemeit vékony fémbordák választják el egymástól. Az idom olyan, mint egy svájci bicska, melyből egy háztartásnyi eszköz nyitható ki. Hatalmas fiókként nyílnak-tolódnak-

hátrálnak darabjai, melyekből, mint egy tükörlabirintusból, váratlanul lépnek elő a játékosok, majd tűnnek el, hogy hamarosan szétrajzsanak az egész színpadon. Az előadás kezdetén a kocka alsó, középső, széles sávja nyílik ki. A kivágatban egy különös kis gépezet: hotelek előterében látható, forgófejes cipőtisztító automata áll. A színészek, akiket ekkor még csak deréktől lefelé látunk, szép sorban elébe járulnak, mint egy blokkolóórához, hogy megtisztítsák amúgy makulátlan lábbelijüket. A férfiakon egyforma, kényel-

Julius Weiland

Dusa Gábor felvételei

mes, otromba, világos cipő, az egyik színész piros, a másik fehér Dorothy-fazonú lakktopánt visel. Aztán a színészek teljes testi valójukban megjelennek, véget ér a láb-színház. És ha tíz percig csak állnának előttünk mozdulatlanul, akkor is boldogan süt-kéreznénk lényük fényében. Hét egyedi, markáns karakter, alternatív színházi idol, sikkes antitopmodell, furcsán belőtt hajjal, furfangosan kitalált, egyéni stílussal. Viseletük (amely szintén a rendező, Nico tehetségét dicséri) hetvenes évekbeli, nyugatnémet filmek irodahőseiét idézi. A férfiakon „retro” öltönyök (kettejükön nyakkendő), az egyik elegáns, sudár nőn kifogástalan kosztüm, a másikon maos beütésű ballonféle. Arckifejezésük egyszerre merev és pajkos, mozdulatlanok tűnő vonásaik mögött megannyi apró mimikai elem lapul kirobbanásra készen. Visszafogott játékuk is erre a rejtőzködésre, visszafajítotttságra épül. Nyugalmuk, látszólagos flegmájuk az éppen csak kővé dermedt látáv idézi, mely a következő kitérőskor újra felizzik. Mágikus, mivel is veszi meg a néző lelkét már az első pillanatban Hümpel a színházával. Valószínűleg a lebegtetett indulat, az illékony, rejtelmes, érzelmeket leplező, kissé esendő báj hat ránk elemi erővel.

Szaggatott, finom asszociációs szálakra gyöngyként felfűzött jelenet- és szövegfragmentumok sodró áradata kezdi betölteni a teret. Ismétlések, szellemes átkötések, hangulatok szeszélyes hullámzása, a bölcs ironia és a metsző gúny, illetve a szívemarkoló, aprócska emberi drámák szövedéke alakul a szemünk előtt sajátos embermesévé (az előadás a társulat *menschenbilder*, azaz *emberképek* trilógiájának része). Az *Eggs on Earth* gyerekkori és/vagy abszurd felnőttrébrándok, víziók különös gyűjteménye. Kevés szöveg – melyet roppant tetszetősen, szinte a látványvilág alapelemeként, a háttérfalra vetítve tálnak élénk magyarul – furcsa közhelygyűjtemény. Mintha valaki egy üzleti konferencia szünetében, fényes hotel előterében mobilozó bizniszmenek közt sétálva, találmokra jegyezte volna le e szövegfoszványokat. A játékosok nem dialogizálnak egymással. Nem szólítják meg a másikat. Elbeszélnek egymás mellett, pokoli magányukat ez a verbális egyedüllét domborítja ki igazán. Ez a mozgó, eleven kollázs szívemarkolóan ragadja meg és adja vissza túélesen e költői és eleganciájában rémületes világ atmoszféráját. Az előadásban csekély számú tárggyal találkozunk: a világ-iroda levegőjét költői szürrealizmussal ábrázolják. Látunk elegáns titkárnőt, aki túlméretezett iratrendezőmappát lapozgat kényszeres vigyorról, majd elboruló arccal kezdi cibálni, cincálni annak lapjait. A bűvöskocka-épitmény egyik részén át – a jellegzetes hanggal kísértén – fax érkezik. A végtelen hosszú papírcsíkot az egyik színész a nézők közé vezeti, hogy azok kézzel a kézre adják a szalagot; a faxon elszórtan értelmetlen szóösszetételek, szótörések olvashatók. A publikum az utolsó sorig feladogatja, mint egy sereg lelkesen játszó gyerek. Hallunk aztán – két alkalommal is – állásinterjúhoz készült önéletrajzot. A higgadtan induló – rögtönzött, így le sem fordított – szöveg a végére hisztérikus, rémült monológga alakul. Egy másik jelenetben vállalati értekezlet euforikusnak induló, büszke szónoklatát halljuk. A szpiker – az olasz-osztrák Lajos Talamonti, volt táncos, színész-rendező, kinek keresztnéve nem honi származását jelzi, hanem szülei tiszteletadását hasonnevű magyar barátjuk iránt – mellett elszánt tekintetű társnője – Sinta Tamsjadi színházi és filmszínész –, kinek haját a takarásból, mint ez romantikus és mozgalmi filmek nagyjeleneteiben megszokott, hajszáritóval fűjják. A beszédet és az egyre zavartabb előadót mind harsányabb gúnykacaj szakítja meg végül. A gyilkosan ironikusnak induló, aprócska jelenet pillanatok alatt torokszorítóan tragikusá válik. Nico Hümpel az önmagán örökösen, ha kell, ha nem, uralkodó, steril, korszerű, magányos embert állítja élénk. Szürreális csavarokkal nyitva meg áttörhetetlenné edzett páncélzatát, esendő pózaiban mutatva meg őt. A házukból kiforgatott csigáknak nem kínál kijáratot, elmozdulás, egerút nincsen, csak a mindent felőrlő monotónia, a nyomasztó ismétlődések, a megaláztatottság, a játszmák, közhelyek, a steril, veszélytelen, értelmetlen mondatok kijelölte, alkalmi elkerülő utak pókháló sűrűségű, drámai rajzolata. A játékosok egyenrangúak: nincsenek eminens szereplők, kiemelt szerepek. Egyáltalán, valódi szerepek sincsenek, inkább csak szituációk és melléjük rendelt színészek vannak.

Julius Weiland – aki, mint megtudtam, remek üvegművész – kajla, bártortalanul lázadó figurát jelenít meg nagyszerűen. Arca, borzas haja a Sex Pistols legendás frontemberét, Sid Vicioust idézi, öltöne idétlen börtön, reá ragadt álöltözet. A nyúlánk, vékony fiatalembert röhejesen széles, lángvörös nyakkendő emeli ki a többiek közül. Egy jelenetben a dobozépitmény tetején ténfereg, mint egy habozó öngyilkos. Le-lelépeget a magasból, már veszi a lendületet, hogy leveesse magát, de gyáva hozzá. Percekig próbálkozik, minden tétova mozdulata remekbe szabott, röhögőtetően sírni való. Aztán lecsillapodik, és egy, a doboz fedeléből kitolt, magasugró-trambulinra emlékeztető palló végére kített székre rogy. A színész támlára dobott kabátként hever a semmi fölött.

Érdekesen válogatott tárgyak az *Eggs on Earth* kellékei. Közülük némelyik „*ready made*” darab. Újra és újra feltűnik például egy teleszkópos antennájú zsebrádió. Aztán egy régies, kézi kávédaráló, egy diktafon, melyről egy már elhangzott szöveget magyarul hal-

lunk újra. Egy képben a két színész, Tamsjadi és Verena Schonlau a színpad elejére lép. Közükben egy-egy régies, elektromos habverő, ám mindkettőnek hiányoznak a levehető karjai. Csak a géptest van, mely így, bekapcsolva nem más, mint haszontalan zajkeltő szerkezet. Bűvölnek a tekintetükkel. Arcukon szenvedés, szenvedés, büszkeség és dac. Bekapcsolják a gépet. Első fokozat. Aztán a második. Majd a harmadik. Vad zúgást hallunk, tébolyult tekintetek merednek ránk. Feltűnik egy béna műanyag kulacs, egy csoportos gyakorlatban pedig keresztet formázó logókkal dekorált, talmi összetartozást jelképező kék noteszek, három játékos – talán hittérítő vagy direktmarketing-ügynök karikatúrák – kezében.

A díszlettervező, Oliver Proske fantáziáját dicsérik a már említett, mobil székek. Ezek a falemezből készített, oldalról nézve leegyszerűsített négyes számot formázó bútorok a kellékdízájn lélegzetelállító darabjai. Végletekig letisztult idomuk bárhová beilleszthető, számtalan alkalmazási módot kínál.

A végtelenségig sorolhatnám ennek a mivesen kidolgozott alkotásnak a pazar, roppant feszes jeleneteit, de méltánytalan volnék Hümpel organikus burjánzó, mégis igen figyelmeztető rendezésével. A mai német színház egyik legjelentősebb formációjának vendégjátéka egy különös, más létformák rovására egyre táguló világba vezet be a maga álomszerű, kérlelhetetlen stílusában. Az *Eggs on Earth* okos humora, ragyogása mögött – mint alapozás egy festmény ecsetvonásai alatt – finom, ironiával tálalt melankólia rejtőzik. „Ne próbálj magadba nézni, nincs ott semmi se” – hangzik el egy játékos szájából. Egy másik színész, Patric Schott, karcos, szedettnek látszó, nagyszerű karakter, az egyik jelenetben – kezében antennájánál fogva a már emlegetett zsebrádió – meztelenül lép élénk. Hasán magyar nyelvű felirat: „Mikor leszek apa?”, a szemében rémítő keserűség. Egy képben romantikusnak is feltételezhető kettős; a férfi így szól a nőhöz: „Viszonylag boldoggá teszel.” Kacér, pajkos tekintetek és görbére rándult testek, a halálfélelemtől kikerekedett szemek. Az éteri, elragadóan vonzó nyugalom, ami a földön heverő, csillogó tekintetű Martin Clausen és a székek alá becsusszanó, szépséges Verena Schonlau arcáról sugárzik. Lyon Roque halállal szemező, delejesen rémült pillantása. Ilyesmik maradnak meg örökre ebből a kiemelkedő, sejtelmesen politikus előadásból, mely úgy virít majd legfontosabb színházi emlékeim közt, mint az a harsány, tenyéryi széles, szemtelenül vörös nyakkendő Julius Weiland nyakában.